

наукової конференції, присвяченої обговоренню методологічних засад усноформульної теорії, яка протягом тривалого часу не знаходила застосування у середовищі українських вчених, в тому числі й через ідеологічні перешкоди, сприятиме збагаченню теоретичного арсеналу національної фольклористики. Більш глибоке ознайомлення наукової громадськості зі злобутками вчених-фольклористів, зокрема з блискучими розвідками Філарета Колесси та Альберта Лорда, сприятиме інтеграції вітчизняної науки до світової наукової спільноти. Учасники конференції неодноразово підкреслювали плідність започаткованих наукових контактів та важливість їх розвитку у майбутньому.

Конференція прийняла рекомендації, у яких звернута увага наукової громадськості до проблем усної природи фольклору та виконавства, епічної поезики та жанрово-функціональної типології явищ фольклору, до дослідження історичного способу, зокрема народних дум та їх носіїв кобзарів та лірників, особливостей текстуалізації в усній традиції, формульності, передбачивши видання основних праць А. Лорда та Ф. Колесси як в Україні, так і за рубежом.

Пропонується опублікувати проблемні наукові статті, що були виголошені на конференції, в повному обсязі в ж. "Народна творчість та етнографія", по можливості у зарубіжній фаховій періодиці. Зміцнювати міжнародну практику обміну науковими кадрами, літературою, проводити і надалі спільні наукові конференції з актуальних питань народознавства. Приділити більше уваги збиранню та дослідженню народної творчості в усіх регіонах України, у західній і східній діаспорах, удосконалювати методи збирання, зберігання, видання, картографування зразків народної творчості, обрядів з урахуванням досягнень світової науки.

Михайло ПАЗЯК

Київ

ОХРИДСЬКИЙ СИМПОЗИУМ З ПРОБЛЕМ БАЛКАНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

7—8 липня 1997 року в м. Охрид (Республіка Македонія) проходив XIII Міжнародний симпозиум з балканського фольклору, присвячений актуальній темі "Вірування в фольклорі балканських народів". Симпозиум, що традиційно проводиться раз на три роки під егідою Інституту фольклору "Марко Цепенков" (м. Скоп'є), зібрав цього разу фольклористів, етнологів, мистецтвознавців із 16 країн: Македонії, Болгарії, Югославії, Росії, Франції, України, Боснії та Герцеговини, Англії, Чехії, Албанії, США, Угорщини, Хорватії, Кіпру, Туреччини, Греції. На чотирьох секціях: "Народна література", "Етнологія", "Народна орнаментика" і "Етномузикологія" було заслухано понад 100 доповідей.

Традиційно одна з секцій міжнародних симпозиумів у Охриді присвячується образотворчому фольклору. Природно, що цього року він розглядався переважно в аспекті символіки та семіотики. Вступна і доволі контроверсійна доповідь Наталії Велецької (Москва, Росія) "Про форми й сутність синтезу християнського й язичницького в слов'яно-балканській фольклорній традиції" наголошувала на принципових змінах у народній свідомості, пов'язаних із прийняттям християнства, піддавала сумніву саму можливість існування в тезаурусі язичників таких абстрактних понять, як "мораль", "гріх", "добро", "зло" й т. п. У дискусії на порушену Н. Велецькою тему взяли участь передусім доповідачі-медієвісти: Димитар Чорнаков із Скоп'є ("Мотиви псалмів Давидових і танцю Соломії в іконописі"), гості з Софії — Міла Сантова (зробила аналіз символіки творів середньовічного металообробництва) та Валентин Ангелов, який розповів про дереворізьблення майстрів етнографічної групи міяків на території Болгарії.

Багато уваги приділялося міжетнічній компаративістиці. Афроліта Онузі (Тирана, Албанія) простежила аналогії в народному текстилі албанців та інших народів, Есен Бейзат (Скоп'є) та Мехмет Ібрагімджил (Анкара, Туреччина) аналізували македоно-турецькі взаємовпливи. Іконографічному, стилістичному й ритуальному аспектам українських весільних скринь у контексті балкано-чорноморської спільності присвячувалася доповідь Марини Юр, а Михайло Селівачов (обидва — Київ, Україна) розглянув мотиви балканської орнаментики та їхні українські варіанти як релікти традиційних вірувань. Різні аспекти відбиття давніх вірувань у народному одязі, прикрасах, татуажі представили Андромаха Джерджи та Алжим Біло з Тирани, Йенер Алпунташ і Орчун Баршіта з Анкари. Розкриттю символіки технології традиційного будівництва, обробки каменю, волокон, а також пов'язаним із цими процесами віруванням і звичаям, присвячувалися доповіді Джорджи Здравева, Кокана Грчева, Алли Качевої, Джасемин Назим, Славіци Христової (всі зі Скоп'є), Іви Станоєвої (Софія) та інших фахівців. Оригінальну комп'ютерну методику реконструкції понять і персонажів язичницької міфології південних слов'ян представив Нікос Чаусіс (Скоп'є), а Зоя Папазісі-Папатеодору з Трікала (Греція) презентувала розвідку про звичай виготовлення орнаментованого весільного хліба "фтазма" що супроводжувалася його дегустацією.

З образотворчою проблематикою були пов'язані й виголошені на інших секціях доповіді киян: Тетяни Кара-Васильської "Процеси фольклоризації в літургійному шитві України XVI—XVII ст. (паралелі в іконографії та стилістиці з мистецтвом балканських народів)", що була проілюстрована цікавими слайдами, а також Олександра Луцька і Наталії Селівачової "Міфи фольклору й міфологеми фольклоризму в сучасному мистецтві країн поствізантійського простору"

На секції "Народна література", що проходила протягом повних двох днів одночасно у двох залах, було заслухано та обговорено близько 40 доповідей, зосереджених навколо проблеми вірувань у фольклорі балканських народів. Відкрив засідання Томе Саздов (Р Македонія), який у своїй доповіді "Вірування як класифікаційна проблема" зупинився на жанровій неоднорідності та до деякої міри невизначеності вірувань як фольклорного жанру, що щільно пов'язаний із звичаями, обрядами, знаходить вияв у міфології та релігії, а в народнопоетичній творчості представлений переважно у художньо-вербальній інтерпретації, найчастіше основою переказів, легенд, ритуально-обрядової лірики тощо.

Цю ж проблему жанрової багатоманітності вірувань порушила у своїй доповіді Оксана Микитенко (Україна) "Слов'янська міфологія та/або слов'янські вірування: щодо герменевтики традиційної духовної культури", зазначивши неадекватність традиційного підходу до вірувань як замкнутого кола демонологічних уявлень, що звужує саме поняття "вірування", відмовляючи йому у синкретизмі традиційного міфологічного світосприйняття та не враховує його ролі у архаїчній народній пам'яті.

Точку зору на вірування як на явище колективної архаїчної свідомості, що проектується на рівень побуту та поведінки людини і в сучасних умовах життя, висловила у доповіді "Вірування та забобони як регулятор людської поведінки сьогодні" Радост Іванова (Болгарія). Проблемі міжслов'янських та слов'яно-неслов'янських фольклорних взаємин у традиції Балкан та близьких етнокультурних традиціях, аналізові багатьох мотивів різних фольклорних жанрів були присвячені доповіді: Віктора Гацака (Росія) "Слов'яно-волоські (істро-/македо-/мегленські) епічні інтерференції"; Володимира Кляуса (Росія) "Замовляння у записах М. Цепенкова на тлі південнослов'янських та східнослов'янських традицій замовляння (Аспект сюжетності)"; Томаса Віннефрита (Велика Британія) "Фольклор волохів"; Хамли Хасана

(Р Македонія) "Відгомін містичного кохання у фольклорі турецької національної меншини Македонії"; Агрона Хаголі (Албанія) "Відьма в албанському та сусідніх фольклорних традиціях"; Жана Куїзен'єра (Франція) "Випробування героя в балканській епічній поезії"; Наталі Шумади (Україна) "Релікти космосакральних вірувань у фольклорі слов'ян балкансько-карпатського регіону"; Марії Портнової (Україна) "Космогонічні вірування в українському фольклорі" тощо.

Багатонаровість традиційної духовної культури, яка органічно увібрала народні вірування, залучивши їх до різних фольклорних жанрів, була предметом комплексного та міждисциплінарного огляду ряду доповідей та повідомлень. На традиційних повір'ях та віруваннях у календарному та родинному фольклорі, в епічних та баладних піснях, у казках, легендах та переказах, прислів'ях та приказках, замовляннях тощо зупинились, зокрема: Тетяна Жежель-Калачанин (Македонія) "Семантичні моделі календарних обрядових пісень величання та побажання"; Євгенія Міцева (Болгарія) "Календарні свята та вірування"; Олександра Попвасилєва (Македонія) "Прагнення безсмертя у народних переказах"; Івета Тодорова-Пиргова (Болгарія) "Вірування про "той" світ в автобіографічних наративах"; Марко Кітевські (Македонія) "Вірування про Марка Королевича"; Лідія Стоянович (Македонія) "На яке вірування спирається "Баллада про замувану милу"? До деяких нових теоретичних перспектив" Ельза Стоянова (Болгарія) "Лінгвосоціотичний аналіз тексту замовляння (на матеріалі фольклору бессарабських болгар)"; Димитар Пандєв (Македонія) "Вірування в прислів'ях та приказках" та ряд інших. Зазначимо, що така увага багатьох доповідачів до жанрових або художніх фольклорних текстів пояснюється стабільністю та "закритістю" художньо-поетичної форми твору, отже більшою стійкістю або кліпованістю віобразжених у ньому вірувань. З іншого боку, і "відкриті" фольклорні жанри зберігають архаїчні уявлення та вірування, що існують як своєрідна "метамова" на рівні звичаїв, обрядів, побуту тощо.

Грунтовними і цікавими були й традиційні для македонської фольклористики доповіді та повідомлення (чимало з них було зроблено молодими науковцями), в яких йшлося про регіональне дослідження окремої місцевості чи навіть села, наприклад: вірування у весільному обряді та піснях (Благой Стоїчковські), вірування у вампірів (Трайко Огненовські), вірування, пов'язані з культом води (Агим Полоска) та її лікувальними властивостями (Мито Спасескі), або вірування у магичні дії рослин (Наум Радическі). Ряд доповідей, заслуханих на секції "Етномузикологія" був присвячений цікавій і малодослідженій темі магії співу, слова та рухів у обрядовому фольклорі балканських народів. Зокрема, про унікальний македонський звичай ритуального запрошення на весілля мертвих предків нареченим у супроводі музикантів йшлося у доповіді Боривоє Цимревські (Скоп'є). Доповіді болгарських хореографів Анни Ілієвої та Анни Щербанової були присвячені розкриттю правдивої семантики хореографічних рухів дівочих оро (хороводів) дуже популярних серед балканських народів. Доповідка з США Ельза Іваніч-Дуніп (Лос-Анжелес) присвячену цій темі доповідь проілюструвала цікавим фільмом про різні школи оро в Македонії, про різну манеру їхнього виконання. У доповіді Олени Чебанюк (Київ, Україна) розглядалися спільні фольклорні мотиви, персонажі й манера виконання весняних дівочих хороводів українців і болгар. Актуальне питання генези й реконструкції магичної функції пісенних рефренів підняв Димитрій Голємович (Белград, Югославія). Під час обговорення доповідей виступили із зауваженнями Ілія Манолов, Наталія Рапкова (Софія, Болгарія), Трпко Бицевські (Скоп'є, Р Македонія). На секції виникла жвава дискусія, в ході якої обговорювалися питання взаємовпливу і взаємопов'язаності ритуалу та фольклору, мелодики, слова й хореографії з традиційними народними віруваннями.

На етнологічній секції розглядалися в основному питання, пов'язані з ритуалами, обрядами, звичаями окремих народів, що проживають на Балканах (македонців, албанців, волохів, турок, циган тощо). Цікаво прозвучала на секції тема танатосу-смерті, зокрема у доповіді Еви Попи (Будапешт, Угорщина) "Культ мертвих та шаманізм на центральноєвропейському матеріалі". Цьому ж питанню були присвячені виступи молодих науковців із м. Прилепа (Р Македонія) Люпчо Ристеського ("Міфічні уявлення про "той світ" у народній традиції македонців") та Соні Загович ("Сходження під землю й проблеми міфологічних реконструкцій").

Широкий, цікавий матеріал, представлений на XIII Міжнародному симпозіумі з балканського фольклору та зацікавлене, жваве обговорення доповідей, що прозвучали на ньому, дає підставу говорити про актуальність дослідження традиційної духовної культури і про її широкомасштабне співвіднесення з сучасними культурними універсалами. В рамках симпозіуму була організована цікава виставка "Народний одяг Македонії", а час проведення форуму з балканського фольклору збігся з проведенням традиційного фестивалю танцювальних фольклорних колективів, на який з'їхались самодіяльні ансамблі з багатьох країн світу.

Оксана МІКНТЕНКО,
Михайло СЕЛІВАЧОВ, Олена ЧЕБАНЮК

Київ

В РІЗДВЯНУ НІЧ

Грає небо в блисках свіч,
Сад в убранні білосніжнім.
Сном дитячим віє ніч,
Золотім, далеким, ніжним

Десь далеко вдарив дзвін;
Серце стислось і стрінулось;
Як багато в серці змін,
Як там хутко все проснулось!

Встали привиди святі,
Сни підвищено прекрасні,
Що таїли їх в житті
Довгі будні рівночасні.

Все минає, все іде,
Юна ж віра зостається...
Близько, близько дзвін гуде,
Серце плаче і сміється!

Сяє образ дорогий —
Ясна зірка Вифлеєма;
Цілий всесвіт навкрути —
Ніби юности поема.

О, живи, живи хоч мить
Так, як жив в дитячих роках,
Поки серце защемить
В життєвих буденних кроках.

Ясним усміхом дитини
Гляне сонце із-за гір;
Бережи в душі картини,
Що вбачав ти в блисках зір.

Григорій Чуприк

ПОНЕСИСЯ, КОЛЯДКО

Як засяють зірки на Свят-Вечір,
Понесися, колядко, простором,
Як веселої вістки предтеча —
Над землею, що стогне під горем.

Злинь під тиху невеселу стріху,
Де вечірній сум оловом бродить,
Задзвени там всім рідним на втіху,
Що на землю Христос нині схопить...

Звесели ти батька, матір, діти,
Та й з чола розвій їм чорну тугу,
Хай хоч нині покинуть квидіти,
Хай хоч нині бадьорість — їх другом!

— Не журіться! Нам нині на поміч
Божа мати Ісуса приносить,
Що вбиває зло словом, як громом,
Й маловірам надію приносить!

...Як засяють зірки на Свят-Вечір,
Понесися, колядко, на втіху —
Там, де горе зболді гне плечі,
Там, де ріпа, похилена стріха.

Богдан Лепкий